

УДК 343

Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення щодо окремої категорії осіб

О. Б. Комарницька,

кандидат юридичних наук,

професор Національної академії прокуратури України

Здійснено історико-правовий аналіз притягнення до відповідальності привілейованої категорії осіб за злочини приватного обвинувачення.

Ключові слова: окрема категорія осіб, приватне обвинувачення, імунітет, недоторканність, кримінальна відповідальність.

Комарницька О. Б. Уголовное производство относительно отдельной категории лиц в частном обвинении

Осуществлен историко-правовой анализ привлечения к ответственности привилегированной категории лиц за преступления частного обвинения.

Ключевые слова: отдельная категория лиц, частное обвинение, генезис, иммунитет, неприкосновенность, уголовная ответственность.

Komarницьka Oksana. Criminal realization in relation to separate category of persons in private defendants

The istoriko-yuridichniy analysis of bringing in to responsibility of the privileged category of persons is carried out for the crimes of private prosecution.

Key words: a separate category of persons, private prosecution, immunity, criminal responsibility.

Насамперед необхідно зазначити, що правосуддя є основою держави. Це потрібно враховувати, розглядаючи, зокрема, порядок досудового розслідування кримінальних проваджень приватного обвинувачення щодо

© Комарницька Оксана Богданівна – кандидат юридичних наук, професор Національної академії прокуратури України

окремої категорії осіб, які не у повному обсязі регулюються нормами Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) та іншими законодавчими актами, котрі не завжди узгоджуються із процесуальним законом. Із системного аналізу КПК України вбачається, що публічні засади не завжди у пріоритеті порівняно з інтересами окремих громадян, зокрема, це має місце у так званому приватному обвинуваченні.

В Україні, як і в більшості країн світу, велика увага приділяється процесуальним правам суб'єктів кримінального судочинства. Водночас потрібно пам'ятати, що будь-яке надмірне надання переваги одній зі сторін кримінального провадження може завдати серйозної шкоди та призвести до ухилення особи, яка вчинила правопорушення, від відповідальності, а відтак - до порушення законних прав потерпілої особи та відшкодування завданої злочином шкоди.

Найбільшу складність, на нашу думку, викликає неможливість своєчасного отримання необхідної інформації на початковому етапі досудового розслідування у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення щодо окремої категорії осіб, яке розпочинається із подання потерпілим заяви про вчинення щодо нього кримінального правопорушення і закриття якого можливе на підставі відмови потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення.

Проведемо порівняльний аналіз проблемних питань, які пов'язані із досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, зазначених у ст. 477 КПК України, вчинених окремою категорією осіб, і законів, які регулюють спеціальний правовий статус осіб, віднесених до окремої категорії. Невідповідність таких положень законів КПК України та фрагментарне законодавче урегулювання етапу досудового розслідування щодо окремої категорії осіб у приватному обвинуваченні потребує з'ясування та вирішення даної проблеми.

Також це обумовлено практичним змістом зазначеної невідповідності та численними змінами і доповненнями до локальних підзаконних нормативно-правових актів, які не спроможні забезпечити належний, послідовний і системний підхід до вирішення завдань кримінального судочинства, здійснення ефективного та справедливого правосуддя.

Ні у КПК України, ні у вказаних законах не передбачено чіткого порядку притягнення даної категорії осіб до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 477 КПК України. Тому в основу вирішення питання, що досліджуємо, покладено позиції науковців-юристів і практичних працівників.

Так, значну увагу до вивчення категорії осіб, які наділені імунітетом, привілеями та процедури притягнення їх до кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, які належать до категорії приватного обвинувачення, приділено у працях видатних науковців-юристів. Зокрема, це роботи: Ю. П. Аленіна, А. М. Баранова, Т. М. Барабаша, І. Д. Гончарова, Ю. О. Гурджі, Ю. В. Кореневського, А. М. Ларина, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Малярєнка, М. М. Михеєнка, В. Т. Нора, І. З. Рогатинської, С. М. Стахівського та інші. Крім того, вказану проблему досліджували як практичні

працівники Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, так і законодавці – народні депутати України.

Утім, у законах, які регулюють правовий статус окремої категорії осіб, немає визначення таких категорій, як «іmunітет», «привілеї». Відповідно до юридичного словника термін «іmunітет» означає звільнення певного кола суб'єктів права від дії загальних правових норм. У міжнародному праві відомі: іmunітет держави, дипломатичний іmunітет, іmunітет військових кораблів тощо. В конституційному праві привілеї деяких категорій посадових осіб держави полягають у їх недоторканності. Розрізняють, зокрема, такі іmunітети: парламентський (депутатський), президентський та суддівський¹. За результатами аналізу вказаних дефініцій можна зробити висновок про їх змістовне навантаження та юридичну значимість наслідків. Основними факторами змісту іmunітету є повноваження, функції, які властиві тільки конкретному суб'єкту, який займає відповідну посаду. Втім, яке із теоретичних визначень досліджуваних термінів законодавець вкладає в поняття «іmunітет», не відомо.

Для формування цілісної картини щодо посад, які були наділені іmunітетом, привілеями, зробимо екскурс в історію.

Джерелом будь-якого знання є суспільно-історичний процес, суспільна практика, а його рушійною силою – наука. Зокрема, вже у другій половині XVII століття формується новий привілейований стан – козацька старшина, за яким поступово закріплювалися численні права та привілеї у різних сферах суспільного життя, у тому числі в судовій сфері. Під час підписання «Березневих статей» 1654 року одним із пунктів за представниками козацької старшини було закріплено особливий, привілейований порядок розгляду справ у суді за їх участю: право розгляду винятково рівними собі за соціальним статусом суддями, право мати окремі суди, інші специфічні права, що виникали внаслідок отримання так званих судових іmunітетів. Така практика існувала у часи Великого князівства Литовського, Речі Посполитої. Так, у Литовсько-Руській державі існували так звані неосудні грамоти, якими з-під юрисдикції великокнязівських намісників вилучалися ті чи інші особи або групи осіб, яких судити міг тільки великий князь.

У Польщі протягом тривалого часу діяли спеціальні шляхетські суди, які мали виняткове право на розгляд справ за участю вищого аристократичного прошарку тогочасного суспільства. Така судова практика мала місце не лише у феодальній Литві чи Польщі, а й у більшості європейських країн. Відповідно до неї вилучалися представники вищих соціальних прошарків з-під юрисдикції нижчих судів та надавалися їм права на судочинство в окремих або вищих судах².

Зазначена тенденція спостерігалась і на українських землях, де з початку формування незалежної козацької держави старшина забезпечила себе судовим іmunітетом. Передусім це проявлялося у вилученні урядової старшини

¹ Популярна юридична енциклопедія / [Гіжевський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С. (кер.) та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.

² Сучасний вимір держави та права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьева, О. В. Козаченка. – Миколаїв : Ліон, 2008. – 504 с.

з-під влади місцевих судів та передачі до юрисдикції гетьманського суду та Генерального військового суду³. Подібне вилучення не може розглядатись як дія, спрямована винятково на забезпечення станових інтересів козацької старшини. Для цього були цілком об'єктивні причини. Полковники та сотники, які очолювали відповідно полковий та сотенний суд, не повинні були судитися тими ж судами, адже фактично тоді йшлося б про те, що вони судили б самих себе. Така ж ситуація склалась і з полковою та сотенною старшиною. Обіймаючи посади у полкових та сотенних урядах, місцева старшина часто здійснювала судові функції, тобто судочинство, що робило недоцільним розгляд її справ означеними судами⁴. Надалі коло осіб, на яких поширювався судовий імунітет від місцевих судів, невпинно поширювалося. Отже, необхідно констатувати: якщо вилучення з-під юрисдикції полкових судів у зв'язку з обійманням урядової посади можна пояснити необхідністю забезпечення державних інтересів, то надання подібних пільг особам, безпосередньо не причетним до діяльності адміністративного судового апарату, слугувало приватним, станovo-корпоративним інтересам козацької старшини⁵.

Спочатку судовий імунітет надавався суто індивідуально представникам козацької старшини, які з тих чи інших причин втратили свій уряд. Оформлювався він у вигляді так званої протекції, що затверджувалася спеціальним оборонним універсалом – документом, відповідно до якого гетьман своєю владою звільняв деяких осіб з-під компетенції належного їм місцевого суду й підпорядковував вищому (Генеральному). До нашого часу дійшла значна кількість зразків подібних документів, що дає змогу говорити про практику «судового протекціонізму». Типовим прикладом оборонного універсалу може бути документ, виданий українським гетьманом І. Самойловичем, колишньому полтавському полковнику Прокопу Левенцю⁶.

Формування станових структур у добу Середньовіччя передбачало надання таких прав не лише особам, які безпосередньо виступають носієм військових обов'язків, а й їхнім кровним родичам: батькам, дружині, дітям. Прикладом надання такого права може бути універсал гетьмана І. Мазепи, виданий Пелагії – вдові полкового судді Чернігова Василя Тамари⁷.

Аналізуючи такі документи, можемо стверджувати, що правом судового імунітету користувалася не лише урядова старшина, а й широкі кола бунчукових, військових, значкових товаришів та їхніх сімей⁸.

Проте необхідно зважати на той факт, що за загальним порядком значкові товариші були підсудні сотенним судам. Вилучення ж цих справ з юрисдикції

³ Пацук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. / Пацук А. Й. – Львів, 1967. – 296 с.

⁴ Сучасний вимір держави та права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка.

⁵ Там само.

⁶ Лазаревский А. М. Полтавские земельные универсалы / А. М. Лазаревский // Киевская старина. – 1886. – № 7. – С. 447–448.

⁷ Лазаревский А. М. Описание старой Малороссии. / Лазаревский А. М. – К. : тип. Г.Т. Корчак-Новоцого, 1893. – Т. 2 : Полк Нежинский. – 256 с.

⁸ Сучасний вимір держави та права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка.

сотенного суду та передання до полкового суду також є свідченням привілейованого становища зазначених верств населення.

Таким чином, урядова та неурядова старшина отримала значні привілеї в галузі судочинства, зокрема право на виняткову підсудність їхніх справ судам вищої інстанції⁹.

Реформування сучасного суспільства зумовило зміни у формах і методах регулювання зазначених відносин, про що свідчить аналіз розвитку та становлення імунітету в історико-правовому аспекті. Зауважимо, що поряд із загальним порядком розгляду справ зароджувався й особливий – судовий протекціонізм.

Законодавство України у загальній формі визначає особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб.

Науковці майже однотайно вказують на те, що особливий порядок притягнення як обвинувачених окремих категорій громадян зумовив встановлення додаткових гарантій їх недоторканності, а також можливість успішного виконання ними обов'язків у зв'язку з їх важливою роллю в житті держави і суспільства¹⁰. Зокрема, імунітет від кримінальної відповідальності й статус недоторканності мають особи, стосовно яких встановлено додаткові гарантії захисту їх прав. Вони не підлягають арешту або затриманню¹¹. Це насамперед дипломатичні агенти та консульські посадові особи¹².

Розглянемо процесуальні гарантії притягнення до кримінальної відповідальності зазначеної категорії осіб.

Загалом питання правової природи функціонування цієї категорії осіб не є новим, але залишаються дискусійними питання правового регулювання притягнення до кримінальної відповідальності окремої категорії осіб за злочини невеликої тяжкості. Саме тому вважаємо за необхідне вивчити особливості правового регулювання притягнення окремої категорії осіб до відповідальності за кримінальні правопорушення, які належать до приватного обвинувачення, на сучасному етапі правової реформи в Україні.

Дослідження правового регулювання притягнення до відповідальності дипломатичних агентів та консульських посадових осіб за злочини, які передбачені у ст. 477 КПК України, варто проводити крізь призму верховенства права і закону. Так, особистість дипломатичного агента недоторканна. Він взагалі не підлягає арешту або затриманню (*ст. 29 Віденської конвенції про дипломатичні зносини*)¹³. Дипломатичний агент не зобов'язаний давати показань як свідок (*ч. 2 ст. 31 цієї конвенції*). Помешкання, архіви і документи дипломатичних представництв недоторканні. Державні службовці країни, в якій перебуває дипломатичний агент, не можуть потрапити до цих приміщень інакше, як за згодою глави представництва. Члени сім'ї дипломатичного агента, які проживають разом

⁹ Сучасний вимір держави та права : зб. наук. праць / за ред. В. І. Терентьєва, О. В. Козаченка.

¹⁰ Коваленко В. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підруч. / Коваленко В. Г. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 632 с.

¹¹ Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підруч. – [5-те вид., доп. і перероб.] / Тертишник В. М. – К. : А.С.К., 2007. – 848 с.

¹² Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / Тертишник В. М. – К. : А.С.К., 2003. – 1056 с.

¹³ Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підруч. – [5-те вид., доп. і перероб.]

із ним, користуються привілеями й імунітетами дипломатичних агентів. Співробітники адміністративно-технічного персоналу представництв і члени їхніх сімей, якщо вони не є громадянами держави перебування, мають привілеї та імунітети, аналогічні дипломатичним агентам¹⁴.

Крім того, В.В. Назаров, Г.М. Омельяненко, В.М. Тертишник наголошують на існуванні й статусу повної або часткової (обмеженої) процесуальної недоторканності¹⁵. Зокрема, консульські посадові особи не підлягають арешту або затриманню інакше, як на підставі рішень суду й у випадку вчинення тяжких злочинів. Проте працівники консульської установи можуть викликатись і допитуватись як свідки¹⁶, оскільки відповідно до ч. 4 ст. 65 КПК України не можуть без їх згоди бути допитані як свідки особи, які мають право дипломатичної недоторканності, а також працівники дипломатичних представництв – без згоди представника дипломатичної установи. Україна є учасницею низки міжнародних договорів, у яких визначено статус та імунітет органів зовнішніх відносин іноземних держав та їх персоналу на території України.

До таких міжнародних актів належать: Віденська конвенція про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. (ратифікована УРСР 11 лютого 1964 року), Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 р. (ратифікована УРСР 24 квітня 1963 р.), Конвенція про спеціальні місії від 8 грудня 1969 р. (Україна приєдналась до неї 14 лютого 1993 р.), Конвенція про привілеї та імунітети Організації Об'єднаних Націй від 13 лютого 1946 р. (УРСР приєдналась 20 листопада 1953 р.). На національному рівні це питання врегульовано Законом України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 р., Положенням про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні від 10 червня 1993 р. та іншими нормативно-правовими актами. Це означає, що у разі вчинення цими особами злочину на території України вони не є підсудними по кримінальних провадженнях судам України, і питання щодо їх відповідальності вирішується дипломатичним шляхом.

Відповідно до вказаних документів дипломатичні агенти (глави представництв або члени дипломатичного персоналу представництва), радники, торгові представники та їхні заступники, воєнні, воєнно-морські та воєнно-повітряні аташе, їхні помічники та інші передбачені відповідними міжнародними договорами особи мають імунітет від кримінального переслідування в тій державі, в якій перебувають. Посадові особи консульських установ мають такий імунітет тільки стосовно їх службової діяльності.

Крім того, консульські установи вирішують питання розвитку торгових і культурних взаємовідносин держав. Працівники консульської установи можуть викликатись і допитуватись як свідки. Вони не зобов'язані давати показання з питань, пов'язаних із виконанням їх функцій¹⁷.

¹⁴ Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підруч. – [5-те вид., доп. і перероб.]

¹⁷ Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України .

Відповідно до ст. 29, 30 Закону України «Про дипломатичну службу» працівник дипломатичної служби (державний службовець, який виконує дипломатичні або консульські функції в Україні чи за кордоном та має відповідний дипломатичний ранг) користується всіма правами та виконує обов'язки, визначені в Законі України «Про державну службу». Працівники дипломатичної служби в період тривалого відрядження користуються привілеями та імунітетами, встановленими для працівників дипломатичної служби відповідно до норм міжнародного права¹⁸.

Отже, право дипломатичної недоторканності на території нашої країни поширюється тільки на дипломатичних представників зарубіжних держав та інших іноземних громадян, які мають дипломатичний імунітет. Щодо наших громадян, які обіймають відповідні дипломатичні посади в Україні чи за кордоном, то на них поширюється положення ст. 38 Закону України «Про державну службу»: особи, котрі порушили згаданий вище закон, несуть цивільну, адміністративну чи кримінальну відповідальність згідно з чинним законодавством.

Свого часу народний депутат України О. Новіков підготував законопроект «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року» (від 2 вересня 2008 року № 3104), яким передбачалося у ч. 3 ст. 3 КПК України визначити межі чинності кримінально-процесуального закону щодо громадян України, які мають право на дипломатичну недоторканність нарівні з іноземними громадянами.

В. В. Назаров, коментуючи вказані норми Закону, наголошує, що іноземці й особи без громадянства, які перебувають на території України, користуються тими ж правами і свободами, а також несуть ті самі обов'язки, що і громадяни України, якщо інше не визначено в окремих законах.

Натомість в Україні діє принцип верховенства права, визначений у ч. 1 ст. 8 Конституції України, відповідно до якої держава функціонує для людини, а не навпаки. Конституційний Суд України у рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 тлумачить поняття «верховенство права» як «панування права в суспільстві». Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які мають ідею соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права Конституційний Суд України називає те, що право не обмежується лише законодавством, а включає й інші соціальні регулятори, наприклад норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства¹⁹.

Проте право особи на захист належить до тих прав людини, які особливо ретельно охороняються відповідними міжнародними організаціями, зокрема Радою Європи. Адже Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (була ратифікована Законом України від 17 липня 1997 року № 475/97)

¹⁸ Про дипломатичну службу : Закон України від 20 вересня 2001 року № 2728-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/print1363853193979746>.

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 29–75.

(далі - Конвенція) містить норму про те, що кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд. Якщо така особа не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника, вона може одержати її безплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя (п. «с» ч. 3 ст. 6 Конвенції).

У розумінні ст. 9 Конституції України Конвенція є частиною національного законодавства України, отже, норма Конвенції має застосовуватись як норма прямої дії. Більше того, у разі колізії застосовується саме норма Конвенції. Тому нормативне врегулювання кримінально-процесуальної діяльності потребує збалансованого поєднання покладених на осіб конкретної категорії державою обов'язків, співвідношення суспільних та особистих інтересів у приватному обвинуваченні.

На нашу думку, з позиції реалізації верховенства права і закону по категорії злочинів, передбачених у ст. 477 КПК України, доречно внести відповідну зміну. Як зазначає В. Г. Коваленко, щоб гарантувати недоторканність народних депутатів України, в Основному Законі України встановлено, що «... народні депутати України не можуть бути без згоди Верховної Ради України притягнені до кримінальної відповідальності, затримані чи заарештовані» (ст. 80 Конституції України)²⁰.

Народні депутати України є повноважними представниками Українського народу у Верховній Раді України як законодавчому органі держави. Конституція України, законодавство визначають необхідні правові умови для безперешкодного й ефективного здійснення ними своїх депутатських повноважень. Положення ст. 80 Основного Закону України необхідно розглядати як одну із таких умов, як спеціальну гарантію безперешкодного здійснення депутатської діяльності²¹. Це означає, що поряд з гарантіями особистої недоторканності людини у ст. 80, 81 Конституції України визначено, що народні депутати користуються додатковою конституційною гарантією, що зумовлено особливим характером їх статусу. Ця гарантія не є особистим привілеєм, а має публічно-правовий характер.

Так, у ч. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є норма, згідно з якою нікого не може бути позбавлено свободи інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом²².

Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62 Основного Закону України). Отже, норми міжнародного акта і Конституції України прямо вказують на наявність обов'язкового законодавчого регулювання процесу доведеності винуватості та притягнення до покарання особи, яка вчинила протиправні дії²³. Саме визначений процесуальний механізм кримінального провадження

²⁰ Коваленко В. Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України : підруч.

²¹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Голос України. – 2001. – № 3. – С. 6–8.

²² Там само.

²³ Маляренко В. Т. Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія / В.Т. Маляренко – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

є важливою складовою кримінального процесу, в якій реалізуються загальні положення КПК України²⁴.

Стосовно деяких категорій громадян законом встановлено імунітет від кримінальної відповідальності, статус повної або часткової (обмеженої) процесуальної недоторканності. Це обумовлено необхідністю забезпечення незалежного і належного виконання ними своїх обов'язків.

У цьому випадку закон пов'язує можливість кримінальної відповідальності тільки за дії осіб з особливим статусом. Недоторканність мають передусім Президент України на час виконання повноважень (ч. 1 ст. 105 Конституції України), народні депутати України (ст. 80 Конституції України) та інші особи, про яких ідеться у главі 37 КПК України.

Кримінальне провадження приватного обвинувачення щодо депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови, який вчинив протиправні дії, не пов'язане з виконанням представницьких та владних функцій місцевого самоврядування, розглядається в загальному порядку.

Така позиція підтверджується рішенням Верховного Суду України. Зокрема, як убачається з матеріалів справи, помічник прокурора під час перевірки матеріалів справи встановив, що конфлікт між Є. та К. виник на ґрунті особистих неприязних стосунків у неробочий час, тобто коли засуджений не виконував обов'язків селищного голови. Посилання у клопотаннях на те, що кримінальну справу щодо Є. як селищного голови вправі був порушити лише Генеральний прокурор України, його заступник, прокурор Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя, є безпідставним. Згідно з ч. 1 ст. 31 Закону України від 11 липня 2002 р. № 93-IV «Про статус депутатів місцевих рад» (у редакції від 4 квітня 2006 р.) та ч. 5 ст. 12 Закону України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» кримінальну справу щодо селищного голови може порушити Генеральний прокурор України, його заступник, прокурор Автономної Республіки Крим, області, міст Києва або Севастополя в межах повноважень. Проте визначений у цих нормативних актах особливий порядок порушення кримінальної справи щодо депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови має цільове призначення – забезпечення безперешкодного та ефективного виконання відповідною особою представницьких та владних функцій місцевого самоврядування, і є однією з основних гарантій виконання ними посадових обов'язків. Отже, цей порядок поширюється винятково на справи публічного обвинувачення. Водночас вказаний порядок не може поширюватися на випадки, коли питання про притягнення до кримінальної відповідальності депутата місцевої ради, сільського, селищного, міського голови у вчиненні злочину приватного обвинувачення порушує не держава, а потерпілий від відповідного злочину²⁵.

У зв'язку з цим виникає запитання: як без проведення слідчих дій, без допитів і одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб з'ясувати

²⁴ *Маляренко В. Т.* Перебудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів : монографія / В.Т. Маляренко – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 512 с.

²⁵ *Ухвала* спільного засідання Судової палати у кримінальних справах і Військової колегії Верховного Суду України від 11 квітня 2008 року (витяг) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.scourt.gov.ua.

стосунки між людьми, дійти висновку, що конкретна посадова особа діяла як приватна особа?

Безперечно, для вирішення питання у приватному обвинуваченні про початок досудового розслідування та притягнення особи до кримінальної відповідальності або направлення заяви за належністю необхідно провести низку невідкладних процесуальних дій. Отже, при притягненні осіб до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, перелік яких визначений у ст. 477 КПК України, виникає проблема стосовно окремої категорії осіб, у діянні яких міститься склад злочину, але відносно яких передбачено особливу процедуру провадження.

На даний момент майже не існує урегульованого порядку притягнення окремої категорії осіб та дипломатичних представників до відповідальності за злочини, зазначені у ст. 477 КПК України. Тож в Україні має бути вироблена процедура відновлення порушених прав потерпілих, які законодавцем віднесені до категорії – приватних.

Підбиваючи підсумок, необхідно наголосити на потребі у прийнятті спеціальних законів, у яких би було врегульовано правовий статус окремої категорії осіб. Враховуючи, що особливий порядок кримінального провадження щодо окремої категорії осіб полягає в особливому порядку повідомлення їм про підозру, а також затримання, обрання заходів забезпечення і проведення з ними слідчих (розшукових) дій.

Законодавець, закріплюючи зазначений інститут, нормативно не закріпив та не визначив таку процедуру. Адже вказана ситуація не задовольняє вимоги практики та не усуває проблемні питання.

Отже, постає необхідність внесення змін і доповнень до глави 37 Кримінального процесуального кодексу України, яка б регулювала процедуру притягнення окремої категорії осіб до кримінальної відповідальності в цілому та зокрема у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення.

Komarnicka Oksana. Criminal realization in relation to separate category of persons in private defendants

In Ukraine as well as in most countries in the world a great attention is paid to procedural rights of subjects in criminal proceedings. At the same time we cannot forget that any excessive preference to one of the party of criminal proceedings may seriously harm investigation and lead to evasion of liability of persons who committed crime. As a result victim's vested rights may be violated and damages from the crime won't be compensated.

We consider that the greatest difficulties are met when it is impossible to obtain the necessary information regarding certain categories of persons during initial stage of private investigation in criminal proceedings which begins with submission of victim's statement about the crime and may suddenly be closed by dropped charge only of the same victim or in some occasions prescribed in Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter - CPC) of victim's representative.

In this paper we made a comparative analysis of problem areas of crime investigation defined in art. 477 CPC of Ukraine and committed by certain categories of persons as well as areas of Law which regulate special status of certain categories of persons. Unfortunately, contradictions of provisions in CPC of Ukraine and inefficient legislative regulation covering the stage of investigation of certain categories of persons in private investigation cause necessity in clarification and resolution of the problem. Practical content of this contradictions

and numerous changes and amendments to the local legislature can't provide appropriate, consistent and systematic approach to solution of criminal objectives, effective and fair justice.

Neither CPC nor mentioned Laws prescribe a clear procedure of making accountable certain categories of persons for crime defined in art.477 of CPC of Ukraine. Research on legal regulations of making accountable diplomatic agent and consular officials for crimes defined in art.477 of CPC of Ukraine should be hold in accordance with the rule of law.

Obviously in order to resolve problem areas of private prosecution regarding beginning of investigation and making accountable the person for committed crimes or reassignment of the statement it is required to hold a series of instant investigative procedures.

Thus, there is a problem regarding making accountable certain categories of persons for committed crime defined in art. 477 of CPC of Ukraine as for mentioned persons there is also a special procedure of criminal proceedings.

Unfortunately, consolidating specified institution legislator does not define in law mentioned procedure what does not meet particular requirements of practice and does not solve problem areas.

Therefore, it is necessary to pass amendments to chapter 37 of the CPC of Ukraine, which will properly define the procedure of making accountable certain categories of persons for committed crimes in general and in particular during private investigation criminal proceedings.

Key words: a separate category of persons, private prosecution, immunity, criminal responsibility.

УДК 343.21

Оскарження слідчому судді постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження

М. А. Макаров,

кандидат юридичних наук, здобувач кафедри

кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ

Досліджено питання про оскарження слідчому судді постанови слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження.

Ключові слова: *слідчий суддя; оскарження; слідчий; прокурор; закриття кримінального провадження.*

Макаров М. А. Обжалование следственному судье постановления следователя, прокурора о прекращении уголовного производства

Исследован вопрос об обжаловании следственному судье постановления следователя, прокурора о прекращении уголовного производства.

Ключевые слова: *следственный судья; обжалование; следователь; прокурор; прекращение уголовного производства.*

© Макаров Марк Анатолійович – кандидат юридичних наук, здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ